

világszínház

SZAKOLCZAY LAJOS

Színházi Kollokvium Sepsiszentgyörgyön

A nemzetiségi színházi fesztiválja

Április 15. és 23. között Kovászna fővárosa, Sepsiszentgyörgy, valódi - színházi - fővárossá vált: a *Megéneklünk, Románia* fesztivál keretében nyolc romániai magyar színház (beleértve az ama-tör Székelyudvarhelyi Népszínházat és a marosvásárhelyi színművészeti intézet stúdiószínpadát), valamint az aradi Állami Színház román nyelvű (Méhes György: *Duplakanyar*), a szebeni Állami Színház német nyelvű (Eugen Barbu: *Más feleségét ne kívánd*), a bukaresti Állami Zsidó Színház jiddis nyelvű (Alexandru Sahia: *Munkanélküliség - fajra való tekintet nélkül*) és a temesvári Állami Német Színház (Hans Kehr: *Jakab mester és fia*) produkcióinak adott ott-hont. Nyolc nap alatt tizenhat előadás, nem kis gond a rendezőknek, nem kis gond az éberségét megőrizni kívánó zsűrinek, és nem kis gond a legfőbb szereplőnek, a nézőnek, aki ezúttal is hitet tett színházszeretetéről.

A kicsiny város külsőségeiben is igekezett a nemzetiségi színházi találkozókat ünneppé tenni: a pár éve épült Bodoc szálló tíz emelet magas homlokzatán napokig lengett a négy - magyar, román, német és jiddis - nyelvű fölrat, négy nyelven jelent meg a szimpozion újságja, a *Kollokvium*, a helyi napilap, a *Megyei Tükör* minden nap írók, költők, dramaturgok, nemzetiségi és színházi szakemberek tollából bőséges híryanagot közölt. A fesztivál tán legnevesebb íróvendége Balogh Edgár arról cikkezett, hogy mily szerencsés lenne az itt tapasztalt együttműködést, a közeledés, a barátság hőjét más jellegű - ha nem is mindig ily látványos, de mindenképp szükségszerű - találkozókra is átmenteni, hogy megteremtődhessek a zene, a képzőművészet, az irodalom, a történelem, a nyelvészet, a társadalom-ismeret szakembereinek műhelyjellegű vita-foruma - „az éltető, termékeny együttélés erkölcsi parancsa szerint”.

Akárhogy is van: a lelkes sepsiszentgyörgyiek - akarva-akaratlanul - történelmi jelentőségű találkozót formáltak. Ügyszeretük sok gondon átlendítette őket: a jegyek hetekkel előbb elkeltek.

A vitatermekben szintén sűrű volt a légkör. A műhelyviták első napján - helyesebben: az előadásokat követő napokon - egy-egy előadás rendezője (írója) kéretett az őt meginterjúvó kritikus, szerkesztő mikrofonja elé, s a zárónapon pedig Margareta Barbuta, Kántor Lajos, Hanns Schuschnig és Franz Auerbach összefoglaló jellegű, a nemzetiségi színházi gondjait a társadalmi körülményektől el nem választó előadása vitatott meg. A minket legjobban érdeklő referátum, Kántor Lajos eleven, minden irányba nyitott színházi helyzetképe érdekes arra, hogy egypár gondolatát ismertessük.

Kántor, a romániai magyar színházi gondjait fölelegetve, nem csupán a színház deszkáira, a színházi műhelyekben folyó munkára tért ki, hanem az együtt élő nemzetiségek sorhelyzetét, művészetüknek a nagy egészt gazdagító egyediségét is vizsgálta. *Visszautasította* a korábban dívott „magyar nyelvű színház” megjelölést - legfőképp avval: a romániai magyar színház nem csupán nyelvében, de *hagyományaiban*, színházi önmeghatározásában *magyar*. Önálló specifikum, mint ahogyan az bármelyik román vagy német színház, nem is beszélve az önálló játéktípust kialakító, a nemrég századik születésnapját ünnepelt bukaresti Állami Zsidó Színházról. Nagy kár, folytatta a hozzászóló, hogy a kollokviumról a világirodalmi remekművek és a nemzeti klasszikusok kizárattak, így nem kerülhetett a programba a sepsiszentgyörgyiek legjobb előadása, az „új” (Illyés Gyula átalakította) *Bánk bán*, nem is beszélve *Az ember tragédiája* marosvásárhelyi és nagyváradai értelmezéséről.

Kántor Lajos a hazafiság és a testvériség gondolatának érvényesülését nem úgy képzelem el, mint a tévéműsoraival országot járó s beszédében egy-egy magyar és német mondatot is belopó, de a nemzetiségeket - gondolatban és érzésben - románokként aposztrofáló Păunescu, hanem a marxizmus, a jogegyenlőség kiküzdött állásfoglalásait tekintette kiindulási alapnak. Mindenki saját egyéniségével tehet legtöbbet önmaga megőrzéséért és a másikat is gazdagító testvéri együttélés érdekében! Tehát a kortárs román irodalomból aligha Păunescu, sokkal inkább Geo Bogzára, Sorescúra, Jebeleanura, D. R. Popescúra és Buzurára kell figyelni.

„Színházainkban a testvériség érvényesülését elsőként a műsorpolitikában kell nyomon követnünk” - mondja Kán-

tor, s meg is állapítja: nincs semmi baj addig, amíg a magyar színházak által játszott román darabok számarányát vesszük. De sokkal sötétebb a kép, ha azt is tudjuk, hogy Sütő András kiváló művei - elismervén a fordító nehézségeit - még nem szólaltak meg román színpadon, s a D. R. Popescu fordította Nagy István-dráma (*Özönvíz előtt*) és Kocsis István darbjainak legjobbjai is - bár tőle jelent meg román nyelvű drámakötet-fiókban nyugszanak.

Összefoglaló vitázójában Constantin Măciucă, a Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács színházi osztályának vezetője, nem tért ki a problémák megválaszolása elől. Többek között arról is szólt, hogy készül már Sütő András színházi műveinek - az íróhoz méltó - fordítása (egy korábbi, sikerületlen átültetést vissza kellett adni!), s a hazai - némelykor nyugtalan - rendezők pedig jobban tennék, ha külföldi tanulmányutakat helyett két kiváló rendezőhöz, a román Ciulejhez és a magyar Harag Györgyhez szegődnének; asszisztens-ként tőlük tanulhatnának legtöbbet. Măciucă számadatokat is bőven ontó beszámolójában költői szavakkal jellemezte Harag György produkciójának, a kolozsvári *Egy lócsiszár virágvasárnapja* című Sütő András-dramának festőiségét, a „képkivágások” érzékeltetésére Leonardo da Vinci nevét is említvén, és beszélt arról a nagyszerű élményről, amely őt a Színházi Kollokvium nyolc napja alatt fogva tartotta.

Ebből a rögtönzött bevezetőből is kitűnhet: a sepsiszentgyörgyi nemzetiségi színházak találkozója a korábbi, a bákói, a Piatra Neamt-i, a nagyváradai és brassói fesztiválok eredményét szinte ön-magába sűrítve mutatta föl: élményt adott a nagyszámú közönségnek, vita-alkalmat az alkotóknak. S legvégül: a színházról szólást, mint a művészet egyik legdirektebb eszközét, nem csupán a művészet szemszögéből vizsgálta, hanem a nemzetiségek létösszefüggéseinek, sorsproblémáinak figyelembevételével. Persze, nem szabad feledni, akkor legszerencsésebb a találkozás, ha élet és művészet didaktikusan nem válik el egymástól, ha a színház költszete - a maga hatásos eszközeivel - magában foglalja mind-azt, amit a játékon keresztül önmagunkról, történelmünkéről, szerelmünkéről és bánatunkról tudni kell. Ezt a nagy, szinte megismételhetetlen élményt adta Harag György totális színháza.

Á kolozsvári Állami Magyar Színház

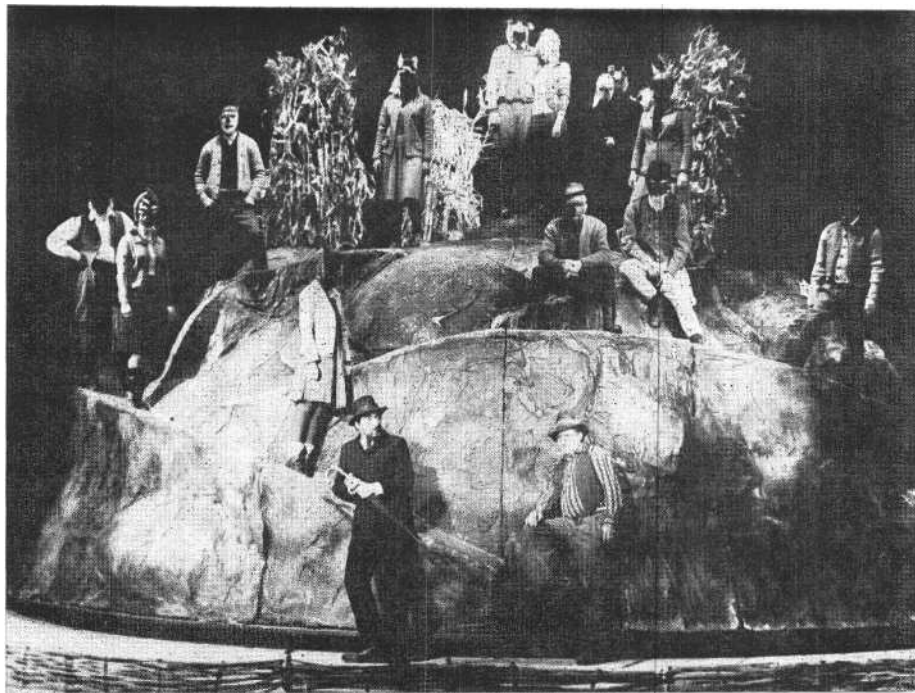
a négy évvel ezelőtt bemutatott *Egy lócsiszár virágvasárnapját* újíttotta föl a fesztiválra. Sütő András drámájáról hazai és romániai lapokban, folyóiratokban egyaránt sok méltató írás, elemzés jelent meg. S ha nálunk a József Attila Színház előadása, kevésbé kidolgozottságánál fogva, nem is mutatta mindenben a dráma értékeit, az újszerű kaposvári értelmezés bőven megtette azt. Harag György sokkoló színháza, noha nem becüli le, de csak az előadás egyik rétegének tekinti az írói szöveget. Bátran él a színházművészet összes eszközeivel. Íródott már tanulmány Harag „bedesz-kázott színpadáról” és - a *Csillag a máglyán* kapcsán

„bedesz-kázott” egéről, s ha jól figyelünk hatásos, egy képre koncentrált ki-merevítéseire, felvonáskezde-seire és záróképeire, hamarosan íródni fog Harag György „kellékeiről” is.

A kolozsvári társulat Sepsiszentgyörgyre egy németalföldi hangulatú színpadképet hozott: sötétbarna, ütésre mélyen döngő kapuk, a magas falak legtetéjén megbúvó kicsiny ablakok, barnás-feketés ruhák, a színpad előterében hosszan elnyúló (a tronkai várurak lakmározása-akor az utolsó vacsora biblikus sokértel-műségét is hangsúlyozó) sötét asztal, fekete, merevségük-nél fogva sarokban álló, de bármikor megmozgatható, „ug-rásra kész” paripák, asztallapba vágott lándzsa és vele szinte kiszámított hegyes szöveget bezáró - emberi testben megállapodott - kés; egy fakéreg külsőségét mutató kád, benne enyhet, frissítést nyújtó vízzel és tán csak két fehér pont: a férjétől, Kolhaas Mihály lócsiszártól *Énekek* éneke-udvarlást kapó, szüziiesen törekeny Lisbeth és a meggyalázott, ön-kezeivel életének véget vető Antónia nővér.

A sötétség, a nehéz légzés, a szorongás, az útkereső tanácstalanság sötét, mert történelmi fejleményekkel elkomoruló színe jellemzi a hangulatot: Kolhaas és Nágelschmidt végtelen szócátájának és egymásnak feszülő forradalmi elkép-zeléseinek mögöttesét. A rendező ebbe a XVI. századi, hitvitáktól zajló kavargásba, ebbe a fátumosan sötét, de egy-egy fáklya fényével mindig megvilágosodó, megtisztuló színpadképbe lopta bele emberről, forradalomról vallott hitét, etikáját.

A Prologot mondó, sötétből egymás után föl-villanó arcok seregére, a talányos, a darab jelleget már itt hangsúlyozó meg-világításra sokáig emlékezni fogunk. És a színpad mélységéből felénk dőlő

Jelenet Sütő András: Vidám sirató egy **bolyongó** porszemért című darabjának előadásából (Marosvásárhelyi Állami Színház). Előtérben Lohinszky Lóránd és Tarr László (Marx József felv.)

(valójában a tronkai várurakra csapódó) hatalmas kapura is, amely itt ugyan állva maradt - a színpad méretei nem tették lehetővé, hogy bezuhanjon -, de mozdu-latlanságában is hordozta a kolozsvári színpadkép összetettségét, kidolgozottságát.

A legjobb összeteljesítményért járó díjat a kolozsvári sétatéri társulat kapta, a legjobb rendezés díját pedig, Sütő András gondolatainak színpadi megformálásáért, Harag György.

A színészek méltó társai voltak a rendezőnek. A legjobb férfialakítást elnyerő Héjja Sándor (Kolhaas Mihály) és a szintén kiváló Sebők Klára (Lisbeth) szerelmi nagyjelenete, a gyöngédség és beszédformálás iskolapéldája. Héjjának magas intenzitású átélése mellett még arra is teltett figyelme, hogy a pár nap alatt beugró Czíkélyi Lászlót (Nágelschmidt) - a korábbi, nagy sikerű alakítások szereplője, Vadász. Zoltán hirtelen megbetegedett - bátorítsa, fölszabadul-tabb játékra ösztönözze. Nagyobb dicsé-ret nem is kell egy színésznek: Czíkély, a kezdeti bizonytalanságtól eltekintve, föl-nőtt a már szinte klasszikus kidolgo-zottságú darab többi szereplőjéhez. Seb-ők Klára megindító jelenetében igazolta színpadi líraiságát, gyöngédségét, Barkó György (Herse) fájdalmas szolga volt, Péterfy Gyula kiszámíthatatlanul mézes-mázás Müller Ferenc. László Gerő villanásnyi szerepében (Luther Márton) igazolni tudta az általa formált alak politikai előrelátását és dogmatikus visszahúzását: összetettségét. A többi szereplő is - Senkálzky Endre (Tronkai Vencel báró), Orosz Lujza (Mária), Toszó Ilona (Antónia nővér), Pásztor

János (Várnagy) híven alkalmazkodott Harag György elképzeléséhez, játéku-k belesimult a kívánt összképbe.

Szintén történelmi tárgyú darabbal lépett színre a sepsiszentgyörgyi társulat és a Nagyváradai Állami Színház magyar tagozata: az előbbi a színház drama-turgjának, Veress Dánielnek Kemény Zsigmondot megidéző drámáját, az *Örvénybent* mutatta be - ez volt a mű ősbemutatója -, a nagyváradiak a két világháború közötti, ma már klasszikus Kós Károly-dramát, a *Budai Nagy Antalt* szólaltatták meg.

Irigylésre méltó az a felelősségteljes ügybuzgalom, mely Veress Dánielt a magyar múlt, a magyar történelem máig világozó eseményeinek föltárásához ve-zette. Sütő Andrással ellentétben, az ő drámái színpadra álmódott történelem-könyvek. Veress érzi is ezt a „leszükített világot, az írói szó mögül némelykor túlságosan előtérbe tolakvó tanító szán-dékot, didakticizmust, s e nehéz „teher-rel” mégis a maga útját járja. Mostani drámájával, az *Örvénybennel*, talán az eddigiekhöz képest a legnagyobb sikerrel.

A kerekasztal-beszélgetésen az író több kérdést kapott a marosvásárhelyi *Vatra* kritikásától, melyek közül a legérdeke-sebb azt boncolgatta, hogy vajon a történelem mennyiben hordozta magában a jelen kérdéseit. Veress Dániel - elmondása szerint - minden írását köz-ügygyé próbálja tenni, mégpedig úgy, hogy a múlt nagy erkölcsi kérdései - itt épp a választás és döntés kettőssége - ma is választásra, gondolkodásra kész-

Bányai Irén Marin Sorescu: Matca című drámájának főszerepében (Nagyváradai Állami Színház magyar tagozata) (Weiss István felvétele)

tessék a nézőt (az olvasót). A történelmet tulajdonképp csak ürügynek használja, hogy mai gondjainkat megfogalmazhassa. Az öreg és beteg Kemény Zsigmondot égető, önkínzó kérdés nem csak 1848-as kérdésként tapad meg a drámában, hanem meghosszabbodik a ma felé, kérdés lesz a szocialista társadalom nagyon bonyolult problémái között is. Az író, kerekasztalnál mondott, szavaival: „A történelmet csináljuk és szenvedjük.”

Völgyesi András színpadán (egyébként a díszletet és a jelmezeket is ő tervezte) kristálytisztán szólal meg ezt a magas erkölcsiséget fő konfliktussá tevő igény. Tulajdonképpen két színpadon zajlik a cselekmény: az alaphelyzet 1875 őszén, Pusztakamaráson játszódik - uzsonna és vacsora közötti két és fél óras tépelődés - ez a játék kerete, innen, az öregkorból rándul ki az elméjében már el-elboruló főhős fiatalságának nevezetesebb „színpadaira”: 1847 őszére és 1849 telére, 1851 és 1859 őszére.

„Egy életen keresztül kellett küzdenem, hogy rádöbbenjek a legszörnyűbb igazságra, hogy bűneink nagy része túlhajtott erény, erényeink nagy része magát ki nem nőtt bűn” - mondja a főhős. S még egyszer vissza a döntő, életét meghatározó mozzanatokba: a redakció asztalához, Kossuth és Széchenyi reform-eszméinek vitatársaságába, az elmenekülést ösztönző szerelem: Tahyné Baranyai Ilona karjaiba, hogy végtére a vizsgálóbíró, a hadbírórezredes karmaiba kerüljön, aki - félelmetesen kisszerű a vég - egy legyintéssel meg is adja a föloldozást: Kemény gondolkodói nagysága, megingása és logikai tisztasága már nem ellenfél.

Az ezúttal a dramaturgiai munkát végző barát, Sütő András szavaira érdemes figyelni, aki Kemény sorsán töpreng-

ve is úgy látja, hogy „rólunk van szó, a korokon átszivárgó, élő tanulság szívét s elmét nyugtalanító hangjairól, létünk örök dialektikájáról”.

Zsoldos Árpád kissé túlzó, de könnyörtelenül pontos, nagy vonalú játékan nyugszik az előadás. Hiába tekeri magát körül akárhány takaróval, benne a lélek fázik. Áttűnései a jelen színpadáról az emlékezés színpadára bravúros megoldásokat követelnek: hirtelen fiatalodást és öregedést, pillanatonként változó hangot, más-más testtartást. Villanásnyi szerepében kiváló a Kossuthot formáló Nemes Levente, míg Orbán Károly szerepfölfogása - tán Kemény Zsigmond ellenpontjaként? - Danielik János karikatúraszzerű vonásait emeli ki. A szerelmet és elmenekülést könyörgő Balázs Éva (Tahyné Baranyai Ilona) jó partner; rövid szerepében Kuti István (Hadbírórezredes) félelmetes.

*

Egyetlen hatalmas alakításra, Miske László (Budai Nagy Antal) pontos szerepértelmezésére épül a nagyváradiai Kós Károly-előadása. Miske Budai Nagy Antal méltóságát, történelmi igazságának erejét állította színpadra - minden szereplő az ő keményre csiszolt etikáján méretik meg. Az ő jószívűsége, igazmondása és érzése változtatja meg közsívvú testvérbátyját, Jánost (Varga Vilmos), és ez a világgal (egyházi és világi nagyurakkal) szembenező, a küldetéses ember vezérszerepét vállaló igazság-tudat lesz elbukásának oka: a feltételek még nem értek meg arra, hogy fáklyával és fehér ingű tisztasággal lehessen fölvenni a harcot a túlerő, a szegények egyetlen mordulására is rögtön egymással szövetkező nagyurak ellen.

Kós Károly kissé archaizáló, minden

főlöszleges cicomát levető „történelmi” nyelve a darab legnagyobb értéke. Aki erre épített, például a címszerepet játszó Miske László, az megtalálta a fő vezérvonalat. A darab előadása (rendező: Farkas István) mégis a várakozás alatt maradt.

*

Közbevetőleg, két vidám játékról érdemes szólni. Mindkettő arra is példa, hogy egy rendező, ha igazának, műértelmezésének (drámáfölfogásának) tudatában van, az írói anyagot meghaladó érdekes, színvonalas előadást képes létrehozni. Sütő András dramaturgiailag nem a legsikerültebb - korábbi két egyfelvonásosából „összeírt” - játékát, a *Vidám sirató egy bolyongó porszemért* című mezőszéki komédiát Harag György (és segítője, Hunyadi András) oly vérbő humorral, találékony színpadképpel - egy forgó „földgömb-heggyel és az alatta levő, megtérést „segítő” „bünbarlanggal” - elevenítette meg, hogy az itt-ott döccenő jelenetezésen, a nem teljes alakformáláson - különösen Fügedes Károly öt lánya nem valódi színpadi alak - átütött, az írói gyengeségeket szinte elhalványította a darabértelmezésből kicsapódó jókedv. A rendezők a vidám játék látványjellegét domborították ki: egy perc-re sem hagytak csak a szövegre. A vígjátéki konvenciókat (nevezetesen: a seggberügőgépet) elfogadták olyan-nak, amilyen, s ahol lehetett, helyzet-komikummal, szinte az abszurdot kísértő groteszkekkel kísérleteztek.

Az előadás legemlékezetesebb jelenete a nyitójelenet: Prédikás testvér (Lohinszky Loránd) és Fügedes Károly (Tarr László) utolsó vacsorája. Esznek, isznak, bőfognak, filozofálnak, előttük fölvonul kolbász, szalonna, hurka és kortynyi (sok kortynyi!) borocska, majd betemeti őket és a „nyugvóhelyül” szolgáló asztalt, de ők csak esznek, esznek. Ha az evésbe belefáradtak, a gyomruk, a zsigerük rág. Lohinszky és Tarr nagy-jelenete korábbi némafilmek nagy nevet-tetőit idézi - és nem kevésbé a rendező által becsempészett alkotói szabadságot. Sajnos a Somosiné alakító Szabó Duci játéka alatta maradt a szerep kínálta lehetőségeknek, komédiázókedve meg sem közelíti a két férfi főszereplőjét.

A Fügedes lányok alakítói mindent megtesznek, hogy komédiává tegyék a komédiát, de nem tudják vérbő szereppé formálni íróilag nem túl sikerült alakjukat. A díszlet- és jelmeztervező Tamás

Anna neve mindenképpen említést érdemel: a rendezők mellett neki, no meg a koreográfus Lőrincz Lajosnak köszönhető, hogy főszereplővé lépett elő a látvány; s mert okosan, ízléssel magához emelte az itt-ott megbicsakló írói mondanivalót is.

*

A költőként és néhány színpadi mű írójaként ismert Tömöry Péter komédiázókedvét alighanem Csokonai Vitéz Mihálytól tanulta. S hogy nemhiába járt az oskoladrámák és nevetető színpadi vaskosságok tudorához, iskolába, bizonyítja *Síp a tökre* című háromfelvonásos zenés népi komédiája is. A rendezővel sem kellett a sikeren megosztotnia, hiszen Boncius atya meggazdagodási kísérletét saját maga állította színpadra. A temesvári Állami Magyar Színház evvel a produkcióval kellemes meglepetést szerzett; közönség és szakma egyaránt örült a sikernek - az utóbbi olyannyira, hogy a legjobb férfialakítás díját (Héjja Sándorral megosztva) a furfangos papot alakító Szélyes Imre kapta.

A színpadon, hasonlóképp a Nemzeti Színház *Karnyóné*-előadásához, egy külön színpad foglal helyet; négy kopjafa határolja a szobányi teret. Zakariás uram (Kőfalvy István) kapzsisága, az öregkorára szerelemre gyúlt Bodó Orbán (Bogdán István) meghalási kísérlete, majd szolga képében történő búcsúzása és különleges föltámadása, a világi - méghozzá evilági! - hatalmát fufanggal tetéző Boncius atya pénzre, szerelemre s a test örömeire vágyakozó könyörtelensége, s a fiatal szolgálópár, Julis (Kilyén Ilka) és András (Makra Lajos) - ésszel! - önmagára találása zajlik a meseivé stilizált XIX. századi színpadon. Egyetlen vármegyei írnok elég ahhoz, hogy a vaskosság és úri butaság, pénzelés és lepénzés, együgyűség és fennhéjázóság örök témáira épült kártyavár leomoljon.

Szélyes Imre (Boncius atya) a játék minden mélységét ismeri, komédiázókedvében ott van a felhőnyi tragikum is: sírás és nevetés csetlő-botló összefonódottságában nő naggyá. A Fruzsínát, Zakariás uram csípős nyelvű feleségét alakító Czegő Teréz - ha alakítását a zsűri díjjal nem is jutalmazta - az előadás fénypontja. Korábbi drámai szerepeit új színnel tetézte: hanghordozása, mozgása, jellemformálása nagy komikát sejtet.

Sebők Klára és Héjja Sándor, Sütő **András**: Egy lócsiszár virágvasárnapja című drámájának kolozsvári előadásában (Csomafáy Ferenc felvétele)

A Szatmári Északi Színház magyar tagozata Kocsis István monodramájával, az *Árva Bethlen* Katával képviseltette magát - Nyíredi Piroskával a címszerepben. Amire azonban senki sem számított, a színésznő az előadás előtt pár nappal berekedt. Nyíredi Piroska mégis vállalta a másfél órás előadást. Fátyolos, meg-megcsukló hangon küszködött a szöveggel, s a váratlanul jött körülmények között nehéz megítélni, hogy hangja teljes teljében milyen Bethlen Katát formált volna. De a közönség nem tágtított; türelme vagy az író (s a szerencsétlenül járt színésznő) iránti tisztelete ragasztotta oda a székekhez, mindegy: a félmegoldásban is élvezte az őt megbecsülő kiállást.

Az eddig látott *Árva Bethlen* Katához, Ronyecz Mária nemzeti színházi alakításához és a győri Spányik Éva színpadteret mélységben és magasságban egyként bejáró, üzött-hajszolt nemesasszonyához képest újdonsággal is szolgált a szatmári előadás. A rendező Gyöngyösi Gábornak s a díszletet és kosztümöt tervező Paulovics Lászlónak köszönhető, hogy a halálok halálában megmerü

lő Árva Bethlen Kata színpada - magasan, sötéten-komor oszlopaival, az árnyékképek hirtelen megnövő fátumjellegével - a saját tisztességébe befalazott, lelkiismereti vívódásában majdnem megrokkánó asszonyt mutatta.

*

A Nagyvárad Állami Színház magyar tagozata, Kós Károly történelmi drámája mellett, egy filozofikus, költői művet is bemutatott, Marin Sorescu *Matca*-ját. A színlap Édesanyánknak fordítja a sokértelmű román szót, de ha tudjuk, hogy a *matca* egyúttal a folyómedret, a természet-édesanyát, az élet medrét (pontosabban: méhszájat, anyaméhet), a méhkirálynét és az ősanját egyként jelenti, máris adózni tudunk Sorescu születés és halál örök dialektikáját fogalmazó játéknak. A dráma - az író szavaival - tulajdonképp arról a viaskodásról szól, amely az ember és a természet között van. Úgy is, mint az eszményi ember és mint az emberből kiszakadt természet, a megfélemezhető anyag viaskodásáról.

Sorescu színpadra állított mitologiku-

ma az elszabadult vizeket, a mindannyiunkat elragadni akaró sodrást tartja féken egy egyszerű parasztasszony, Irina segítségével. Akinek nincs is más titka, mint a szíve alatt növekvő gyermek; s ez a készenléti állapot - a riadalomban, a tragédiában is a folytatás, a jövővárás ígérete - képesíti arra, hogy megóvja, őrizze az Eszmét, hogy testével védje, erős pántokba burkolja a Születendőt. A halál - Irina kisedének gyolcsága nincs messze az Életbe belerokkant, búcsúzó Öreg koporsójától; és némelykor szinte egy vele - nem oldhat meg semmit, csak átlényegülés: a körvonalazott haza, a vizekkel induló és mindig hozzánk, küzdelmünkbe, jóságunkba, közösség iránti kötelezettségünkbe meg-térő, csak bennünk van. Édesanyánk ő, a természet: élet és halál egyensúlyán örökös matcánk.

Laczó Gusztáv (egy korábbi előadást, a Bán Ernő rendezte *Matcát* idéző) rendezése Irina gondolatainak a legtökéletesebb visszaadására törekedett. Az egymásba kapcsolódó részek, a játék fázisának külön-elemei, ezt hivatottak szolgálni. A Maszkok által formált „fatorzs”, a születés és halál pillanatát egymásból kibontó megérkezés és búcsúzás, a virrasztónak „öltözött” Maszkok koporsót berrítő haláltánc, a halott kedvesét egy fa ágán őrző Völegény és az otthonából ki nem mozduló Irina pár-beszéde mind a szimbolikus befejezést készíti elő: mindent elsodor a hatalmával fenyegető víz, de a föltartott kéz bölcsőjében tovább él a hullámok hátán ringatózó kised.

A költői gondolatot híven szolgálja a színpadkép is: a végkifejlet felé haladva egyre magasabba - a fojtogatás, a fulladás érzetét kelte - emelkedik a víz könnyörtelen hatalmát jelképező világoskék drapéria. Úgyes megoldásnak hat a háttérben „kötélrácson himbálózó Menyasszony és Völegény egymásratalálása; úgyszintén az emelvényen levő fekvőalkalmatosságra (szülőágyra ?) merőlegesen állított koporsó. A filozofikus játékot mozgással, táncal, csúfolódással és egyéb szöveggel értelmező öt Maszk színesen épült bele a pasztellszíneket előnyben részesítő összképbe. Bányai Irén Irinájáról - meg is kapta a legjobb női alakítás díját - csak a legnagyobb elismeréssel lehet szólni. Némelykor tán úgy érezni, hogy őszinte és mindig belülről jövő érzelme el-elfedi a filozofikus gondolatot, de épp érzelmeinek sokarcúságában van nyilvánvaló

ereje. Laczó Gusztáv Öregje akkor a legmegindítóbb, amikor az élet értelméről, e századtól kapott történelmi rokantságáról elmélkedik. Feltétlen megemlíthető a tervező Virgil Miloia és a koreográfus Molnár Gusztáv.

*

A fesztivált, kihasználva a vendéglátó jogát, a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház Tamási Áron-előadása zárta. Már a veszprémi vendéglátékon megcsodálhattuk a sepsiszentgyörgyiek kiváló Tamási-értelmezését. A *Hegyi patak* különösen az a mű, amelynek szín-padra állításakor elválik: színész és rendező értelme a játék költői szépségét, nép-mesei burokba rejtőző filozofikumát. A két rendező, Tompa Miklós és Seprődi Kiss Attila avatott kézzel bontotta ki a test és lélek harmóniáján töprengő Tamási Árongondolatot, Gidró gazda bölcsességét és humánumát hirdetve. Az előadás jól összefogott, dinamikusan pergő - ezt még csak erősítik a kiváló színészi alakítások.

Gidró gazda és Gidroné (Király József és Bokor Ilona) természetben bízó egyszerű szépsége, humánuma, leányukat, Ankát (Váradai Mária) is megérinthette; csak evvel az erkölcsi többlettel merhet beállítani a leány a ki-szakadt szerzetesből erdei munkássá váló Ciprián (Kuti István) erdei kunyhójába. Kuti játéka a félelmet, a fölszabadult érzést megvető dogmát érzékelteti, Váradai Mária erdei lak körül csapkodó riadt madár. Szabó Lajos (Fülöp) tiszta szerelme erkölcsi tartást is takar, akár-csak az égiekkel pörben álló vándor doktor, Vikáros (Kömíves Mihály) anyag-elvűsége. Kömíves méltó párja a Linka gyógyásznót alakító Molnár Gizella; kettőjük játéka - komédiázása - a legjobb Tamási-szerepformálások közé sorolható.

A sepsiszentgyörgyi Színházi Kollokvium tizenhat előadása, a magyar, román, német és jiddis nyelvű, színpadról elhangzott üzenet, az egymás mellett élő nemzetiségek barátkozására szólít, társadalmi és művészi gondjaik meghallgatására, számbavételére kötelez. A házigazda szerepét kitűnően ellátó sepsiszentgyörgyiek Sylvester Lajos vezetésével mindent megtettek azért, hogy a kollokvium igazi ünnep legyen: a történelmi önismeret és a jelen között feszülő hídszerép fölmutatója.

MAÁ CZ LÁSZLÓ

A századik alkotás Béjart együttesében

A XX. Század Balettje január végén mutatta be a tizennyolc éves társulatban született századik táncalkotást, a *Gaité Parisienne-t*. A derűs koreográfia ugyanúgy Maurice Béjart nevéhez fűződik, mint a társulati repertoár legkevesebb kétharmadának szerzősége. Béjart hatalmas iramot diktált másoknak, de önmagának sem kisebbet. A *Gaité* is csak alig negyedével előzte meg egy másik nagy hatású mű, a *Petruska* premierje. A téli előadások két pillérjét így az új darabok adták, közrefogva egy-egy tánc-kettőt, legtöbbször a *Rómeó és Júlia-pas* de deux-t, Berlioz zenéjére.

Az előadássorozat óhatatlanul előtérbe állított egy művészetpolitikai mozzanatot is: a szovjet-belga táncművészeti kapcsolatok erősödését. Ez a kapcsolat valójában már két éve szövődik, mióta Maja Pliszeckaja Béjart Bolerójában, majd a Duncan emlékének szentelt *Isadorában* szerepelt. A folytatás: a Bolsoj első táncosa, Vlagyimir Vasziljev főszerepe az új *Petruskában*, s Jekatyerina Makszimova tánca a *Rómeó és Júlia* nagy kettősében. S ha igaz, hogy az új *Petruska* bemutatójára három kontinens küldte el képviselőit, még inkább valószínű, hogy a kapcsolatok folytatása világese ményé válik a művészeti életben. A brüsszeli együttes áprilisi turnéja ugyanis a társulat első vendéglátéka a Szovjetunióban, mindjárt három műsorral (*IX. szimfónia*, Sztravinszkij-est, *Rómeó és Júlia*), felváltva a Bolsoj és a Kongresszusi Palota színpadán. A szenzáció értékű hírek szembe-tűnően jelzik az európai táncművészet újkeletű frontmozgásait. De térjünk a két új darabra, megérdemlik a figyelmet.

A rend kedvéért idézzük fel, hogy a *Petruskát* 1911-ben a Gyagilev-együttes indította nemzetközi útjára, Sztravinszkij zenéjével és Fokin koreográfiájával. Ez a fokini verzió élt nálunk is a hatvanas évek második felében az Operaház színpadán, a megelevenedett bábfigurák - *Petruska*, a *Balerina* és a *Mór* - tragédiába torkolló szerelmi viszályával, s a múlt századi oroszországi vásár forgatagos környezetével. Nos, csakugyan a rend kedvéért kell az eredeti formára utalni,